

KLASİK FARS ŞİİRİNDE RESSAM MANİ

Yasemin YAYLALI*

Öz

Mani, Sasaniler döneminde yaşamış ünlü bir ressamdır. Gençlik yıllarında birçok yere seyahat etmiş; Çin'e giderek orada ressamlık öğrenmiş ve resim sanatında yaşadığı dönemde ve sonrasında da kendinden söz ettirecek kadar ustalaşmıştır. Mani, Sasani hükümdarı I. Şâpûr'un hükümdarlık döneminde İran'a dönmüş ve resimlerle bezediği kitabını delil göstererek peygamberlik iddiasında bulunmuştur. Ancak bu iddiasını gördüğü işkencelerin ardından canıyla ödemiştir. Kendi inancına dair çok fazla kitap yazan Mani'nin eserleri arasında en fazla bilineni ilginç resimlerden oluşan ve edebiyata da konu olan Erjeng-i Mani adlı kitabıdır. Klasik Fars şiirinde şairlerce Mani'nin özellikle ressamlığı, çizdiği güzel resimleri, peygamberlik iddiası gibi yönlerine ve meşhur kitabı Erjeng'e edebi sanatlar bünyesinde yer verilmiştir. Mani ve onun kitabı birçok şeye benzetilmiştir. Çalışmamızda Klasik Fars şiirinde ressam Mani'ye ve onunla ilgili olarak oluşturulan bir takım mazmunlara değinilmiş ve Mani ve kitabıyla ilgili benzetmelere örneklerle yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mani, Klasik Fars edebiyatı, Şiir, Resim.

THE PAINTER MANI in THE CLASSICAL PERSIAN POETRY

Abstract

Mani is a famous painter who lived during the period of Sassanians. He travelled to a lot of places in his youth; learnt how to paint in China and became a master in this art and became popular both during his life and after. Mani went back to Iran during the reign of Sassanian governor Şapur I and claimed his prophecy by showing his book decorated with his own paintings as an evidence. However, those claims cost his life after the tortures he suffered. Erjeng-i Mani is the most well-known work of Mani, who wrote many books on his beliefs, in which there are many interesting paintings and which became a subject matter in literature. In the Classical Persian poetry, Mani's painting, his beautiful paintings, his claim of prophecy, and his famous book Erjeng are included in literary arts by the poets. Mani himself and his book are likened to many things.

In this study, Mani as a painter in the Classical Persian poetry and some poetic themes and metaphorical statements about him have been touched upon and comparisons about Mani and his book have been discussed with examples.

Key Words: Mani, Classical Persian literature, Poetry, Painting.

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, yasemin_yaylali@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6904-1471.

GİRİŞ

Mani, Sasani padişahlarından I. Erdeşîr ve I. Şâpûr zamanlarında yaşamış ünlü bir ressamdır. Babası Fatek Hemedânî, annesi ise İran'ın soylu ailelerine bazı rivayetlere göre de Eşkani hanedanlığına mensuptur (Yâhakkî, 1386 hş: 741). Mani ailesinin Babil'e göç etmesi sebebiyle 216 yılında Babil'de doğmuştur. Ailesiyle birlikte Babil'e yerleşen ve Dicle ve Fırat bölgesinde Gnostik inanışa mensup bir kabileyle birlikte yaşayan Mani, Muğtesile inanışı eksenli bir eğitim görmüştür (Yıldırım, 2017: 550). Mani gençlik yıllarında birçok seyahat yapmış; Çin'e giderek orada ressamlık öğrenmiş ve I. Şâpûr'un hükümdarlık döneminde İran'a dönmüştür (Dihhudâ, 1337 hş: XLIII, 131). Mani resimlerle bezediği kitabını delil göstererek peygamberlik iddiasında bulunmuştur (Şemîsâ, 1386 hş: 580). Kendi inancına dair çok fazla kitap kaleme aldığı ifade edilen Mani'nin yazdığı eserler arasında en önemlileri Şâpûrgân ve Kenzu'l-ihyâ yer almaktadır (Yıldırım, 2017: 549). Mani Şâpûrgân adlı kitabını kendine ve inanırlarına ılımlı davranan I. Şapur adına kaleme almıştır (Dihhudâ, 1337 hş: XLIII, 131). Ancak Mani'nin kitapları arasında en çok bilineni içerisinde çok güzel ve ilginç resimlerin bulunduğu ve kendini üne kavuşturan Erjeng-i Mani (Erteng, Erzeng, Erceng ya da Erjeng) kitabıdır (Yâhakkî, 1386 hş: 742).

Mani yeni dinini oluştururken Budizm, Zerdüştilik ve Hristiyanlıktan etkilenmiş ve bu dinlerden bazı uygulamaları ve inanışları almıştır (Dihhudâ, 1337 hş: XLIII, 131). Mani, I. Şâpûr'un oğlu Hüzmüz döneminde de dinini açıktan tebliğe devam etmiştir (Yıldırım, 2017: 551). Ancak I. Behram zamanında tutuklanarak Zerdüşî din adamlarının eline verilmiştir (Şemîsâ, 1386 hş: 581). Zerdüşî din adamları da onun dinden çıktığına karar vererek hapse atmışlardır. Ardından çok kötü işkencelere maruz kalan Mani, en sonunda 277 yılında öldürülmüştür (Dihhudâ, 1337 hş: XLIII, 132). Mani inanışı miladi III. ve IV. yüzyıllarda Batı Asya, Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'da büyük ilgi görerek İspanya'ya kadar ulaşmış; IV. yüzyılda Kuzeydoğu İran'da ve VI. yüzyıl sonlarında Çin'e değin birçok bölgeyi etkileyerek Doğu Asya'nın bütününde egemen dinlerden olmuştur. VIII. yüzyılda Uygur devletinin resmi dini olan Mani inanışı XII. yüzyıla kadar etkisini korumuş; XIII. yüzyılda gücünü kaybetmiştir (Yıldırım, 2017: 548).

Resim yapmada gösterdiği mahareti ve eşsizliğiyle üne kavuşan Mani, Fars edebiyatında da ressamlığıyla ön plana çıkarak bu yönüne vurgu yapılmış ve bilhassa şiirde şairlerce onunla ilgili "hâme-yi Mani (Mani'nin kalemi), kîlk-i Mani (Mani'nin kalemi), suret-i Mani (Mani'nin resmi), tasvîr-i Mani (Mani'nin resmi), nakş-ı Mani (Mani'nin resmi), nâme-yi Mani (Mani'nin mektubu) ve nakş-ı Erteng (Erteng'in resmi)" gibi birçok mazmun yaratılmıştır (Yâhakkî, 1386 hş: 742). Mani sadece Fars edebiyatı değil Türk edebiyatında da şairler tarafından kullanılan mazmunlardan olmuştur. Örneğin:

Zülfi nakkâşî şuya bir resmi der kim reşk ider

Mani-i Çîn yazduğı nakş-ı Nigârîstân ana (Ahmet Paşa, 1996: 123)

Çü gördüm nakş-ı Erjeng oldu sahrâ

Klasik Fars Şiirinde Ressam Mani

Edip bir nice rengin şîr peydâ (Hayâlî, 1992: 78).

Klasik Fars edebiyatında Mani'nin I. Şâpûr döneminde Çin'den gelen emsalsiz bir ressam oluşu ve elindeki ilginç ve çekici kitabını göstererek peygamberlik iddiasında bulunması; mubedlerce bir yalancı olduğuna kanaat getirilmesinin ardından Şâpûr'un emriyle öldürülerek içinin samanla doldurulmasını ve ibret olsun diye cesedinin şehrin kapısına asılmasını içeren hikâyesi bir bütün şeklinde büyük şair Firdevsi tarafından anlatılmıştır:

“Şâpûr'un hükümdarlığının elli yılı geride kalmıştır... Çin'den güzel ve derinden etkileyici sözler söyleyen bir adam çıkageldi. Onun gibi bir ressamı dünya var olalıdan beri asla görülmemiştir. Üstün yaratılışlı bu ulu kişi, büyüklüğü ve yeteneğiyle bütün arzularına ulaşmış Mani adında bir bilgeydi.” Bu ünümlü ustalık ve bu ressamlığımla birlikte ben aynı zamanda peygamberim; dünyanın bütün peygamberlerinden daha üstünüm” diyordu. Çin'den kalkıp Hükümdar Şâpûr'un huzuruna geldi. Görüşmek için izin istedi. Dinini yaygınlaştırması konusunda ondan destek istedi. Ancak Şâpûr onun sözlerini dinleyince inançları konusunda kaygılanmaya başladı. Biraz da sinirlendi ve mubedlerini çağırdı.

...Mani, mubed ile konuşurken mubedin eski dini konusundaki tartışmalarda başarısız kaldı, söyleyecek sözü kalmadı... Mubed, Mani'ye bu söylediklerinden başka nice sözler söyledi... İran hükümdarı Mani'nin bu durumunu görünce çok kızdı; bunun üzerine Mani bir köşeye sıkışıp kaldı ve dünyası daraldı. Sonrada onun oradan alınıp aşağılanarak sarayından çıkarılmasını buyurdu. Ardından da, “Bu resim tapkını adamın benim sarayında ne işi var; o buralara yaraşmaz! Bu evrendeki çatışmaların ve kargaşanın sebebi de bu; bu yüzden bunun derisi canlı canlı yüzülmeli! Sonra da derisine saman doldurulmalı! Böylece artık bunu görenler peygamberlik iddiasına kapılıp bir aymazlığa yeltenemez olurlar! dedi” (Firdevsî, 2016: II, 567-569).

Klasik Fars şiirinde bazen Mani, Çin'e gitmesi, peygamberlik iddiasında bulunması gibi hayatından belli kesitlere yer verilmek suretiyle geçmektedir:

ز ری سوی چین شد به پیغمبری	شنیدم که مانی به صورتگری پی
----------------------------	-----------------------------

İşittim ki Mani resim çizmek için, Rey'den Çin'e peygamberliğe gitti (Nizâmî, 1345 hş: 254).

Bazen de resimlerini delil göstererek peygamberlik iddiasında bulunan Mani adeta surete tapanların sembolü olarak görülmüş ve bu yönüyle onun gibi düşünenler yerilmek için örnek olarak verilmiştir:

چو صورت بین بی معنی پرستی نقش	چو ابراهیم اگر مردی بت آزر شکن، تا
-------------------------------	------------------------------------

Eğer İbrahim gibi bir mertsen Azer'in putunu kır, ne zamana kadar manasız görünüşe bakan gibi Mani'nin resmine taparsın (Seyf-i Fergânî, 1391 hş: 320).

Yine Mani'nin resminin, resme yani surete tapanların sembolü olduğuna ve ancak onları etkileyebileceğine dikkat çekilerek; görünüşe tapmayanlar yani ilahi olanı arzulayanlar için bir şey ifade etmeyeceği vurgulanmak için kullanılmıştır:

کلک مانی سحر کرد و بر دلی ننهاده بند	کانچه مقصود دل است از حسن در
--------------------------------------	------------------------------

Mani'nin kalemi sihir yaptı ama bir gönlü etkileyemedi, çünkü gönlün güzellikten maksadı tasvirde yoktur (Muhteşem-i Kâşânî, 1373 hş: 344).

Klasik Fars edebiyatında özellikle şiirde şairlerin Mani ve Mani ile ilgili kullanımları genellikle edebi sanatlar bünyesinde olmuştur. Şairler Mani'nin ressamlığına, kalemine, resimlerine, Erjeng adlı meşhur kitabına vb. değinmişler; Mani'nin resimlerini güzellik ve eşsizlik yönüyle sevgiliye, baharda tabiatta çiçeklerin açması, her tarafın yeşermesiyle tabiatta meydana gelen güzel manzaralara, memduhlarının saraylarına ya da kendi şiirlerine benzetmişlerdir. Örneğin:

Baharın gelişiyile her yerin yeşermesi, çiçeklerin açmasıyla meydana gelen güzellikler Mani'nin kitabına teşbih edilmiştir:

باغ چون مجلس کسری شده پر حور و	راغ چون نامه مانی شده پر نقش و صور
--------------------------------	------------------------------------

Bağ Kisra'nın meclisi gibi huri ve periyle dolmuş, çayır Mani'nin kitabı gibi nakış ve şekille dolmuş (Ferruhî, 1335 hş: 171).

Yine nevrüzda her yerin yeşermesi, çiçeklenmesiyle oluşan güzellik ve canlılığı Mani'nin kârnâmesine yani kitabına benzetilmiştir:

نگاه کن که به نوروز چون شدهست جهان	چو کارنامه مانی در آبگون قرطاس
------------------------------------	--------------------------------

Bak nevrüzla nasıl olmuştur dünya, yeşil kâğıtta Mani'nin kârnâmesi gibi (Menûçehrî, 1375 hş: 57).

Dünya yani tabiat sabah vakti renk ve güzellik yönüyle Mani'nin tablolarına teşbih edilmiştir:

چو بیدار گردی جهان را ببین	که دیباست گر نقش مانی به چین
----------------------------	------------------------------

Sen de uyandığında dünyaya bir gör bak; Çinli Mani'nin alımlı ipekler üzerine çizdiği harika tablolar gibi (Firdevsî, 2016: II, 156).

Bazen Cem' bâ Taksîm sanatı yapılırken Mani'ye yer verilmiştir. Cem' bâ Taksîm önce birkaç şeyi bir hükümde toplamak, ardından onları ayrı ayrı vasf etmektir (Değirmençay, 2014: 107). Önce baharın gelişiyile yeryüzündeki güzellik ve değişimlerin ağaçlar ve çiçekler üzerindeki etkisine değinilerek; bu bağlamda söğüt, servi, çam ve gül, güzel görünüşleri bakımından tuba ağacına yani adeta cennete benzetilerek tuba ağacı gibi olma hükmünde toplanmış; ardından birincisi yani söğüt, bakır renkli şemsiyeyle; ikincisi yani servi, yeşil tahtirevanla; üçüncüsü yani çam ağacı, hurinin boyuyla ve son olarak da gül, Mani'nin kitabıyla renk ve görünüş itibariyle ilişkilendirilerek her birinin benzerlik sebepleri aktarılmıştır:

Klasik Fars Şiirinde Ressam Mani

نشسته ارغونسازان به زیر سایه طوبی	چو طوبی گشت شاخ بید و شاخ سرو و نمژ
سیم چون قامت حوری، چهارم نامه مانی	یکی چون چتر زنگاری، دوم چون سبز عالم

Sögüt dalı, servi dalı, çam dalı ve gül tuba gibi oldu, tubanın gölgesinin altına çalgıcılar oturmuş,

Birincisi bakır renkli şemsiye gibi, ikincisi yeşil tahtirevan gibi, üçüncüsü hurinin boyu gibi, dördüncüsü Mani'nin kitabı gibi (Menûçehri, 1375 hş: 124). Bazen de felek ve Mani arasında benzerlik ilişkisi kurulmuş ve her an meydana gelen güzellik ve değişimleriyle felek, resim çizen Mani'ye benzetilmiştir:

که هر زمان بنگارد هزار گونه صور	سپهر گفتی نقاش نقش مانی گشت
---------------------------------	-----------------------------

Felek sanki Mani'nin resminin ressamı oldu ki her an binlerce resim çizmekte (Enverî, 1337 hş: 7).

Kimi zaman da sevgilinin eşsiz güzelliği Mani'nin kalemiyle çizdiği resimler ve Azer'in rendesiyle yonttuğu putlarla mukayese edilmiş ve onlardan çok daha üstün ve emsalsiz olduğu anlatılmıştır. Birkaç örnek:

لعبت نه بنوک رنده آذر	صورت نه بنوک خامه مانی
-----------------------	------------------------

Mani'nin kaleminin ucuyla (çizilmiş) suret değildir, Azer'in rendesinin ucuyla (yontulmuş) put değildir (Mes'ûd, 1362 hş: 178).

وی نه برنده گذارده چو تو آذر	ای نه به خامه نگاشته چو تو مانی
------------------------------	---------------------------------

Ey Mani'nin kalemiyle senin gibisini çizemediği ve ey Azer'in rendesiyle senin gibisini yontamadığı (Mes'ûd, 1362 hş: 258).

نه چون تو لعبت آراست تیشه آذر	نه چون تو صورت پرداخت خامه مانی
-------------------------------	---------------------------------

Ne Mani'nin kalemi senin gibi resim yapmış, ne Azer'in çekici senin gibi put süslemiş (Mes'ûd, 1362 hş: 187).

نمونه نیست ز نقشت نگارخانه مانی	حکایتیست ز حسنت جمال لعبت چینی
---------------------------------	--------------------------------

Çinli sevgilinin cemalinin güzelliğinden bir hikâyedir, Mani'nin resim atölyesinde (kitabında) senin nakşından bir örnek yoktur (Hâcû-yi Kirmânî, 1374 hş: 333).

Sevgilinin benzeri olmayan güzel yüzü anlatılırken ressamlıkta usta olan ve emsalsiz resimler yapan Mani'nin bile çizmeye gücünün yetmeyeceği ve hatta onun cemalinin güzellik ve eşsizlik yönüyle Mani'nin ressamlığını tenkit edeceği ifade edilmiştir (Rehber, 1377 hş: 711):

هر دم انگشتی نهد بر نقش مانی روی تو	گر چه از انگشت مانی برنیاید چون تو نقش
-------------------------------------	---

Yasemin YAYLALI

Her ne kadar Mani'nin parmağından senin gibi resim çıkmadıysa da, her an senin yüzün Mani'nin resmini tenkit eder (Sa'dî, 1366 hş: 394).
Sevgilinin güzel, kırmızı ve parlak yüzü Mani'nin Erteng'ine benzetilmiştir:

همی تافت از پرنيان روی خوبش	نگاربيست گویی ز ارتنگ مانی
-----------------------------	----------------------------

Onun güzel yüzü sürekli ipekten parlıyor, sanki Mani'nin Erteng'inden bir resimdir (Ferruhî, 1335 hş: 383).

Yine ay yani ay yüzlü sevgili Mani'nin Erteng'ine benzetmiştir:

چنان اراست آن ماه زمین را	که مانی صورت ارژنگ چین را
---------------------------	---------------------------

O ay yeryüzünü öyle süslemiştir ki Mani'nin Çin Erjeng resmi gibi (Fahredden Es'ad-i Gurgânî, 1349 hş: 48).

Sevgilinin hattı Mani'nin güzel yazı talimine benzetilmiştir:

خد تو مایه خوبی مه تو مونس خانی	قد تو سایه طوبی خط تو سرخط مانی
---------------------------------	---------------------------------

Senin yüzün güzelliğin özü, senin ayın arkadaş kaynağı; senin boyun Tuba'nın gölgesi, senin hattın Mani'nin güzel yazı talimi (Ehli-yi Şirâzî, 1344 hş: 803).

Sevgilinin güzel yüzü karşısında Mani'nin çizdiği resimler suya dokunulduğunda yok olan yansımalara benzetilmiş ve Mani'nin çizdiği resimlerden daha üstün tutulmuştur:

با صورت زیبایی تو چون نقش بر آب	هر نقش که آمد به در از خامه مانی
---------------------------------	----------------------------------

Senin güzel suretin yanında sudaki nakş gibidir, Mani'nin kaleminden ortaya çıkan her nakış (İmâd-i Kirmânî, 1348 hş: 277).

Sevgilinin parlak aya benzetilen yüzündeki hilal gibi kaşını güzellik ve görünüş itibariyle resimleri ve put yapımıyla ünlü Mani ve Âzer ile mukayese edilmiş ve onlardan daha güzel ve daha üstün olduğunu dile getirilmiştir:

بر مه تابان او ابروی همچون هلال	پرده مانی درید و خامه آزر شکست
---------------------------------	--------------------------------

Onun parlak ayı üzerindeki hilal gibi kaşı, Mani'nin perdesini yırttı (rezil etti), Âzer'in kalemini kırdı. (İbn-i yemîn, t.y: 193)

Bazen de Ferhat'ın kayaya nakşettiği resimleri Mani'nin Erjeng'iyle karşılaştırılmış ve ondan daha güzel ve üstün olduğu söylenmiştir. Ferhat'ın taşta olduğu Şirin'in resmi Mani'nin Erjeng'ine teşbih edilmiştir. Birkaç örnek:

به تیشه صورت شیرین بر آن سنگ	چنان بر زد که مانی نقش ارژنگ
------------------------------	------------------------------

Şirin'in resmini çekiçle taşta Mani'nin Erjeng resmi gibi kazıdı (Nizâmî, 1343 hş: 153).

چنان تمثالها بنمایی از سنگ	که باشد غیرت مانی و ارژنگ
----------------------------	---------------------------

Taştan öyle resimler aşikâr edersin ki Mani ve Erjeng kıskanır (Vahşî, 1353 hş: 550).

ز تیشه نقشها بر بسته بر سنگ	که مانی را ز خاطر برده ارتنگ
-----------------------------	------------------------------

Çekiciyle kayaya öyle resimler yapmış ki Mani'nin aklından Erteng'i götürmüş (Vahşî, 1353 hş: 572).

Memduhunun övgüsü yapılırken onun sarayı güzel yüzlü sevgililer yönüyle Mani'nin evine benzetilmiştir:

از روی نکو کاخ تو چون خانه مانی	وز زلف بتان بزم تو چون کلبه عطار
---------------------------------	----------------------------------

Senin sarayın, güzel yüzlülerden Mani'nin evi gibi ve senin eğlence meclisin, güzellerin zülfünden aktarın kulübesi gibi (Ferruhî, 1335 hş: 120).

Memduhun eğlence meclisi ve mahfilin Mani ve onun Erjeng adlı kitabıyla karşılaştırılmış ve ondan daha üstün olduğu söylenmiştir:

برشک مجلس او نامه مانی	برشک محفل او بارنامه ارژنگ
------------------------	----------------------------

Mani'nin kitabı onun meclisini kıskanmakta, Erjeng'in mektubu onun mahfilini kıskanmakta (Ferruhî, 1335 hş: 210).

Ya da memduhun övüldüğü bir kasidede şair, onun lütfu ve bağışlarıyla zenginlik ve bolluk içinde bir yaşam sürdüğünü ifade ederken zenginlikten dolup taşan çadırını Mani'nin evine ve evindeki çeşit çeşit yaygı ve sergileri de Ferhâr'ın puthanesine teşbih etmiştir:

از ساز مرا خیمه چو کاشانه مانی	وز فرش مرا خانه چو بتخانه فرخار
--------------------------------	---------------------------------

Çadırım zenginlikten Mani'nin evi gibi, evim yaygıdan Ferhâr'ın puthanesi gibi (Ferruhî, 1335 hş: 81).

Bazen şairler kendi şiirlerini ya da eserlerini güzellik ve eşsizlik bakımından Mani'nin yazısıyla ya da kitabıyla karşılaştırmış ve hatta ondan daha üstün tutmuştur. Birkaç örnek:

نقش شفانامه عیسیست این پرس	یا رقم خامه مانیست این
----------------------------	------------------------

Bu İsa'nın şifa namesinin nakşıdır, ya da bu Mani'nin kaleminin yazısıdır (Câmî, 1378 hş: 550).

اگر باور نمی‌داری رو از صورتگر چین	که مانی نسخه می‌خواهد ز نوک کلک
------------------------------------	---------------------------------

İnanmıyorsan git, Çin ressamına sor, misk kokulu kalemimin yazdığından Mani bile nüsha ister (Hâfız, 2013: 355).

وز سخن و نامه من گشت خوار پرس	نامه مانی و نگارش نکال مشکینم
-------------------------------	-------------------------------

Yasemin YAYLALI

Mani'nin kitabı benim sözüm ve kitabımdan itibarsız oldu ve resmi ona acı verdi (Nâsır-ı Hüsrev, 1353 hş: 347).

Kimi zaman şairlerce zindanda çekilen sıkıntılar, bu dünyada yaptığı putlar ve çizdiği resimlerle Allah'a karşı gelen Âzer ve Mani'nin hem kıyamet kopana hem de koptuktan sonra yaşayacakları bela ve mihnetlere benzetilmiştir:

بسان آذر و مانی بتگر و نقاش	بلا و محنت بینم همی به زندان در
-----------------------------	---------------------------------

Put ustası Âzer ve nakkaş Mani gibi sürekli bela ve sıkıntı çekiyorum zindanda (Mes'ûd, 1362 hş: 157).

Kimi zaman da Mani'nin çizdiği güzel resimlerle dolu kitabını dayanak göstererek peygamberlik iddiasında bulunarak Allah'a karşı işlediği bu büyük günahtan dolayı kıyamete değin ruhunun azap çekeceğine dikkat çekilmiştir:

از خجالت ها که می یابد ز نقش دلکشش	روح مانی ماند خواهد تا قیامت در عذاب
------------------------------------	--------------------------------------

Gönül alıcı nakışlardan duyduğu utançlardan, Mani'nin ruhu kıyamete kadar azapta kalacak! (İbn-i yemîn, t.y: 16)

Yine yalan söyleyenlerin sonunda sıkıntı ve azap çekeceklerine, ilginç resimlerini dayanarak kendini peygamber olarak gösteren Mani örnek olarak verilmiştir:

دروغ گوی باخر نکال و شهره شود	چنانکه سوی خردمند شهره شد مانی
-------------------------------	--------------------------------

Yalan söyleyen sonunda azap çeker ve meşhur olur, nitekim akıllıların nezdinde Mani meşhur oldu (Nâsır-ı Hüsrev, 1353 hş: 469).

SONUÇ

Klasik Fars edebiyatında şairlerce ressam Mani ve onunla ilgili olarak "hâne-i Mani (Mani'nin evi), kâşâne-i Mani (Mani'nin evi), hâme-i Mani (Mani'nin kalemi), kil-i Mani (Mani'nin kalemi), nakş-ı Mani (Mani'nin resmi), sûret-i Mani (Mani'nin resmi), nâme-i Mani (Mani'nin mektubu), karnâme-i Mani (Mani'nin mektubu), nigâristân-ı Mani (Mani'nin resim atölyesi/kitabı), nigâr hâne-i Mani (Mani'nin resim atölyesi/kitabı), nakş-ı Erjeng (Erjeng resmi), sûret-i Erjeng (Erjeng resmi), Erteng-i Mani (Mani'nin Erteng'i)" gibi tamlamalardan oluşan mazmunlar kullanılmıştır.

Mani'nin resimleri ve Erjeng adlı kitabı bazen baharda ve nevrüzde tabiatta yeşeren ağaç ve çiçeklerle oluşan güzellik ve yeşilliklere ve sevgiliye mukayese edilmek suretiyle teşbih edilmiş; bazen memduhun övgüsü yapılırken zenginlik ve eşsizlik bakımından onun sarayına ve işret meclisine benzetilmiştir. Bazen de şairlerce kendi şiir ve eserlerinin övgüsü yapılırken Mani'nin resimlerine ve Erjeng adlı kitabına yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Paşa. (1996). Ahmet Paşa Divanı (haz. Ali Nihat Tarlan). İstanbul.
'Alî Ekber Dihhudâ. (1337 hş). Lugatnâme, Tahran.

- Câmî, Nureddîn Abdurrahman b. Ahmed. (1378 hş). Mesnevi-yi Heft Evreng. Tahran.
- Değirmençay, V. (2014). Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî. İstanbul.
- Ehlî-yi Şîrâzî. (1344 hş). Külliyyât-ı Eş'âr-ı Mevlânâ Ehlî-yi Şîrâzî (tsh. Hâmid-i Rabbanî). Tahran.
- Enverî. (1337 hş). Dîvân-i Enverî (tsh. Saîd-i Nefîsî). Tahran.
- Fahreddin Es'ad-i Gûrgânî. (1349 hş). Vîs ü Râmîn (tsh. Magoli Todua- Alexandre A. Gwakharia). Tahran.
- Ferruhî-yi Sîstânî. (1335 hş). Dîvân-i Ferruhî-yi Sîstânî (tsh. Muhammed Debîr-i Siyâkî). Tahran.
- Firdevsî. (2016). Şahnâme II (çev. Nimet Yıldırım). İstanbul.
- Hâcû-yi Kirmânî. (1374 hş). Dîvân-i Kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî (tsh. Sa'îd-i Kânî'î). Tahran.
- Hâfız. (2013). Hâfız Divânı (çev. Hicabi Kırılancı). İstanbul.
- Hayâlî. (1992). Hayâlî Divanı (haz. Ali Nihat Tarlan). Ankara.
- İbn Yemîn-i Feryûmedî. (t.y.). Dîvân-ı Eş'âr-ı İbn Yemîn-i Feryûmedî. (tsh. Hüseyin Alî-i Bâstânîrâd). Tahran.
- İmâd-i Kirmânî. (1348 hş). Dîvân-i İmâd-i Kirmânî (tsh. Rükneddîn Hümâyûn-i Ferruh). Tahran.
- Menûçehrî-yi Dâmğânî (1375hş). Dîvân-i Menûçehrî-yi Dâmğânî (tsh. Seyyid Muhammed Debîrsiyâkî). Tahran.
- Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân. (1362 hş). Dîvân-i Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân (tsh. Reşîd-i Yâsemî). Tahran.
- Muhammed Ca'fer-i Yâhakkî. (1386 hş). Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ der Edebiyyât-i Fârsî. Tahran.
- Muhteşem-i Kâşânî. (1373 hş). Dîvân-i Muhteşem-i Kâşânî (tsh. Muhammed Ali-yi Gurgânî). Tahran.
- Nâsır-ı Hüsrev. (1353 hş). Dîvân-i Nâsır-ı Hüsrev (tsh. Muctebâ Minovî-Mehdî-yi Muhakkık). Tahran.
- Nizâmî-yi Gencevî. (1343 hş). Hüsrev u Şîrîn (tsh. Hüseyin Pejmân-i Bahtiyârî). Tahran.
- Nizâmî-yi Gencevî. (1345 hş). Şerefnâme (tsh. Hüseyin Pejmân-i Bahtiyârî). Tahran.
- Rehber, H. H. (1377 hş). Dîvân-i Gazeliyyât-ı Ustâd-ı Sohen Sa'dî-yi Şîrâzî. Tahran.
- Sa'dî-yi Şîrâzî. (1366 hş). Külliyyât-ı Sa'dî (tsh. Muhammed Ali-yi Furûğî). Tahran.
- Seyf-i Fergânî. (1391 hş). Dîvân-i Seyf-i Fergânî (tsh. Zebîhullah-i Safâ). Tahran.
- Sîrûs-i Şemîsâ. (1386 hş). Ferheng-i Telmîhât. Tahran.
- Vahşî-yi Bâfkî. (1353 hş). Dîvân-i Kâmil-i Vahşî-yi Bâfkî (tsh. Hüseyin-i Nehâî), Tahran.
- Yıldırım, Nimet. (2017). Fars Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul.

